

Kuka pelkää ruotsinopetusta?

Täydennyskoulutus tukee ruotsin oppimista ja opetusta alakoulussa

Ruotsin kielen opetus siirtyi alkamaan 6. luokalta uuden perusopetuksen opetussuunnitelman myötä. Keskustelua ovat aiheuttaneet esimerkiksi tuntijako, opettajien kielitaito ja ruotsin opetuksen pedagogiikka alakoulussa. Artikkelissa käsitellään Aikuis- ja täydennyskoulutuspalvelut AIKOPAN järjestämää opettajien täydennyskoulutusta, jossa pyrittiin parantamaan ruotsia opettavien aineenhallintaa ja pedagogista osaamista. Tulokset olivat positiivisia, ja täydennyskoulutukselle on selkeästi tilausta jatkossakin.

Julkaistu: 14. joulukuuta 2017 | Kirjoittanut: Kaisa Ottavainen-Nurkkala

Uusien perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) yksi suurimmista muutoksista on ruotsin kielen oppimäärän tuntijako (2012). Syksystä 2016 ruotsia on opiskeltu jo kuudennelta luokalta lähtien kaikissa Suomen peruskouluissa. Uudistukseen johti selvitystyö (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012) ruotsin kielen osaamisen heikkenemisestä. Selvitystyöryhmän mukaan osaamisen heikentyminen johtuu ruotsin opiskelun vähentymisestä, yksipuolistumisesta ja siitä, että ruotsista tuli vapaaehtoinen aine ylioppilaskirjoituksissa vuonna 2004.

Opetussuunnitelmauudistus 2014 on tuonut mukanaan haasteita ruotsin kielen opetukseen. Yksi niistä on opetustuntien jakaantuminen vuosiluokille. Aiemman tuntijaon mukaan ruotsia opetettiin 6 vuosiviikkotuntia yläkoulussa luokilla 7–9 (Opetushallitus 2004, 304). Nyt sama määrä vuosiviikkotunteja on jaettu 4 vuosiluokalle, ja 6 vuosiviikkotunnista 2 on siirretty alakouluun 6. luokalle. Tämä on johtanut siihen, että joinakin vuosina yläkoulussa ruotsia opiskellaan vain 1 tunti viikossa. Kunnat ovat saaneet jakaa ruotsin opetustunnit haluamallaan tavalla, ja joillakin kouluilla yläkoulun yhdellä vuosiluokalla ruotsia ei opeteta lainkaan. Opettajien mielestä kielitaidon kehittämiseksi vieraan kielen opiskelua tulisi kuitenkin olla vähintään 2 tuntia viikossa. Yksi tunti viikossa on pedagogisesti heikko ratkaisu, eikä se luultavasti riitä pitämään yllä saavutettua kielitaitoa. Oppituntien vähyydestä ja opetukseen syntyvistä pitkistäkin tauoista seuraa, että opitut asiat unohtuvat ja vaativat kertaamista, mikä puolestaan vähentää aikaa uuden oppimiselta. Joissakin kunnissa on järjestetty ylimääräisiä vuosiviikkotunteja ruotsin kielessä, mikä on hieno asia. Oppilaiden oikeus mahdollisimman yhdenvertaiseen oppimiseen kuitenkin vaarantuu ja oppimistulosten erot

voivat näkyä toiselle asteelle siirryttäessä. (Rossi, Ainoa, Eloranta, Grandell, Lindberg, Pasanen, Sihvonen, Hakola & Pirinen 2017, 5–6.)

Toinen haaste liittyy opettajien osaamiseen. Kuka saa opettaa ruotsia? Alakoulussa ruotsia voi opettaa luokanopettaja tai ruotsin kielen aineenopettaja. Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (1998/986) määrittelee luokanopettajat kelpoisiksi antamaan luokanopetusta, mikä tarkoittaa sitä, että luokanopettajat ovat kelpoisia opettamaan alakoulussa kaikkia opetussuunnitelman mukaisia oppiaineita, myös ruotsia.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus KARVI julkaisi selvityksen ruotsin kielen opettamiseen liittyvistä järjestelyistä ja ruotsin kielen opetuksen kelpoisuuteen johtavista koulutuksista toukokuussa 2017. Suurimmassa osassa selvityksessä mukana olleista kunnista (62 %) alakoulussa B1-ruotsia opettivat sekä ruotsin aineenopettajat että luokanopettajat. Ruotsin kielen opettamiseen pätevyityneet aineenopettajat opettivat kieltä 30 prosentissa kunnista. Lopuissa kunnissa ruotsia opettivat luokanopettajat. (Rossi ym. 2017, 178.)

	Sekä ruotsin kielen aineenopettajat että luokanopettajat	Vain ruotsin kielen aineenopettajat	Vain luokanope
Kaikki opetuksen järjestäjät (n=39)	62 % (n=24)	30 % (n=12)	8 % (n=3)

Taulukko 1. B1-ruotsia alaluokilla lukuvuonna 2016–2017 opettaneet opettajat (Rossi ym. 2017, 179).

Millaiset valmiudet nykyinen opettajankoulutus antaa ruotsin kielen opettamiseen?

Luokanopettajat ovat siis kelpoisia ruotsin opetukseen alakoulussa. Monen luokanopettajankoulutuksen monialaisiin opintoihin ei kuitenkaan ole kuulunut ruotsin kielen opetukseen liittyviä opintoja. Luokanopettajaopinnoissa ruotsia on yleisopintoihin saattanut sisältyä ainoastaan pakolliset 3–4 opintopistettä, ns. virkamiesruotsi (Rossi ym. 2017, 6). Ruotsin kielen opetuksen pedagoginen osaaminen ei ole ainoa haaste. KARVIN mukaan 64 prosenttia tulevista luokanopettajista arvioi ruotsin kielen taitonsa korkeintaan tyydyttäväksi asteikolla välttävä, kohtalainen, tyydyttävä, hyvä, kiitettävä, erinomainen (emt., 107).

Luokanopettajilla on toisaalta laajat pedagogiset ja didaktiset taidot, mikä on etu alakoulun ruotsin opetuksessa. Ruotsin aineenopettajaopiskelijoiden mukaan ruotsin kielen opettamiseen alakoulussa ei opettajan pedagogisissa opinnoissa ole keskitytty lainkaan (61 %) tai siihen on keskitytty vain jonkin

verran (39 %) (emt., 85). Ruotsin aineenopettajaopiskelijoista lähes puolet kokee, että koulutus ei ole antanut riittävästi valmiuksia alakoulussa opettamiseen (emt., 4). Esimerkiksi mahdollisuudet pitää harjoitustunteja alakoulussa tai seurata alakoulun opetusta ovat olleet toistaiseksi varsin vähäisiä (emt., 85).

Yhtä oikeaa ratkaisua ei näytä tällä hetkellä olevan siihen, kuka on paras ruotsin kielen opettaja 6. luokan oppilaalle. Noin kolmasosa opetuksen järjestäjistä (36 %) vahvasti KARVIN arvioinnissa, että valittaessa alakoulun ruotsin opettajaa tulee muodollisen kelpoisuuden lisäksi huomioida ruotsin kielen opettamiseen hankittu pätevyys. Nämä kriteerit täyttäviä opettajia ovat ruotsin kielen aineenopettajat sekä kaksoiskelpoiset luokanopettajat, joilla on luokanopettajan kelpoisuuden lisäksi ruotsin oppiaineesta vähintään sivuaineopinnot (60 op). Tällä menettelyllä oppilaille voidaan taata oikeus yhdenvertaiseen oppimiseen. (emt., 6.)

KARVI suosittelee, että opetuksen järjestäjät jakaisivat B1-ruotsin opetustunnit ensisijaisesti joko ruotsin aineenopettajille tai niille luokanopettajille, jotka ovat suorittaneet ruotsin kielen sivuaineopinnot. Tämän lisäksi tulisi huolehtia myös siitä, että alakoulussa ruotsia opettaville tarjotaan mahdollisuuksia täydennyskoulutukseen. (emt., 188.)

Täydennyskoulutusta alakoulun toiminnalliseen ruotsin kielen opetukseen Kainuussa

KARVIN mukaan alakoulun ruotsinopetukseen liittyvää täydennyskoulutusta on järjestetty erittäin vähän. Arvioinnin toteuttamishetkellä yliopistojen vastaajaryhmissä oli myös epävarmuutta siitä, kenen tehtäviin täydennyskoulutuksen suunnittelu ja toteuttaminen yliopistoissa kuuluvat. Täydennyskoulutuksen saatavuus on erityisen tärkeää muutosvaiheissa, kun esimerkiksi opetussuunnitelmat tuovat opettajille uusia opetettavia aineita tai edellyttävät heidän käyttävän opetusmenetelmiä, joihin heillä ei ole aiempaa koulutusta. KARVIN mukaan täydennyskoulutuksen järjestäjien tulisi aktiivisesti tiedustella opetuksen ja koulutuksen järjestäjiltä ajankohtaisia täydennyskoulutustarpeita. (emt., 5, 188.)

Kainuussa järjestettiin täydennyskoulutusta alakoulun ruotsin opetukseen lukuvuonna 2015–2016. Järjestämällä koulutus ennen opetussuunnitelmien käyttöönottoa päästiin ennakoiwaan osaamisen kehittämiseen. Kainuun alueen opetusalan osaamistarpeita kartoitetaan Kainuun osaajat -verkostossa, jossa on mukana alueen kaikki kunnat. Verkoston ohjausryhmässä ennakoidaan, suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan opetus- ja kasvatusalan kehittämistä. Toimintaa koordinoi Aikuis- ja täydennyskoulutuspalvelut AIKOPA.

Kainuun osaajat -verkostossa tunnistettiin myös 6. luokan ruotsin tuomat osaamistarpeet. Täydennyskoulutuksen järjestämistä varten haettiin Opetushallituksen valtionavustus *Toiminnallista ruotsin kielen opetusta*

alakoulussa -hankkeelle. AIKOPA sai täydennyskoulutusrahoituksen 18 opettajalle, mutta valitsimme koulutukseen 20 opettajaa. Koska hakijoita oli enemmän kuin oli mahdollista kouluttaa, käytimme kuntakohtaisia kiintiöitä: opettajien määrä opiskeluryhmässä oli suhteessa kuntien opettaja- ja oppilasmääriin. Käytännö on kehitetty Kainuun osaajat -verkostossa ja sitä hyödynnetään myös muissa koulutuksissa.

Hankkeella parannettiin alakoulussa ruotsin kieltä opettavien aineenhallintaa ja erityisesti pedagogista osaamista. Koulutukseen osallistui luokan-, aineen- ja erityisopettajia, koska Kainuun alueen kunnat ovat tehneet erilaisia linjauksia siitä, ketkä opettavat ruotsia alakoulussa. Koulutushankkeessa harjoiteltiin kielten opetukseen soveltuvien oppimisympäristöjen rakentamista, monipuolisten ja toiminnallisten työtapojen käyttöä sekä tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämistä monimediaisessa kielen opiskelussa.

Hankkeessa järjestettiin neljä kurssia:

- Ruotsin kielen kertauskurssi, 3 op
- Ruotsin kielen toiminnallinen oppiminen ja opetus, 5 op
- Monimediainen ruotsin kielen opetus alakoulussa, 2 op
- Kulttuurin ja kirjallisuuden hyödyntäminen ruotsin kielen oppimisessa, 2 op.

Ruotsin kielen aineenopettajat eivät toki osallistuneet kertauskurssille. Sisältöjen suunnittelussa hyödynnettiin Opetus- ja kulttuuriministeriön (2012) toimenpide-ehdotuksia. Niiden mukaan opettajien täydennyskoulutuksessa tulisi painottaa monimediaista oppimista ja toiminnallista kielitaitoa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 60).

Opiskelu sisälsi lähiopetuspäivien lisäksi runsaasti itsenäistä opiskelua, paritehtäviä, etätehtäviä ja työskentelyä verkossa. Työnantajien kanssa sovittiin etukäteen, että puolet lähiopetuspäivistä järjestetään työpäivinä, jolloin työnantajat hankkivat sijaiset koulutuksessa oleville opettajille. Puolet lähiopetuksesta järjestettiin iltaisin ja viikonloppuisin. Koulutus sisälsi myös [opintovierailun Hollihaan koululle Kokkolaan, jossa on pitkään ollut kielikylpyopetusta](#).

Koulutuskokonaisuus oli erittäin onnistunut. Osallistujien palautteen keskiarvo koko prosessista oli 4,3 (asteikolla 1–5). Erityisen tyytyväisiä osallistujat olivat siihen, että koulutus antoi työvälineitä oman työn ja työyhteisön kehittämiseen. Samoin erittäin hyvänä pidettiin koulutuksen toteuttamistapaa, sillä se toteutettiin vuorovaikutteisesti ja osallistavasti.

Tavoitteena oli myös parantaa opettajien ja sitä kautta oppilaiden positiivista suhtautumista sekä motivaatiota opettaa ja oppia ruotsin kieltä. Tässä onnistuttiin erinomaisesti. Hankkeen pitkäkestoiseen prosessikoulutukseen osallistui opettajia Kainuun eri kunnista. Heterogeeninen koulutusryhmä (luokan-, aineen- ja erityisopettajia) ryhmäytyi erinomaisesti, ja ryhmäläiset arvostivat toistensa ammatillista osaamista. Koko koulutuksen ajan ajatuksia, materiaaleja ja menetelmiä jaettiin avoimesti, ja ryhmä on ollut aktiivisesti

yhteydessä toisiinsa koulutusprosessin jälkeenkin. Jotkut opettajista aloittivat kielimaistiaiset kuudesluokkalaisten kanssa jo ennen uuden opetussuunnitelman käyttöönottoa.

Pedagogisen osaamisen lisäksi haluttiin parantaa opettajien aineenhallintaa. Hankkeen hakuvaiheessa neuvoteltiin Oulun yliopiston Humanistisen tiedekunnan kanssa Pohjoismaisen filologian 25 opintopisteen opintokokonaisuuden järjestämisestä Kajaanissa. Opinnot saatiin toteutumaan eli luokanopettajien, erityisopettajien ja muiden kuin ruotsin kielen opettajien oli mahdollista lisätä aineenhallintaansa perusopinnoilla. Kahden koulutuksen yhdistelmä toimi hyvin, vaikka se olikin opiskelijoille ajankäytöllisesti vaativa.

Kunnat työnantajana ovat antaneet palautetta AIKOPAlle. He ovat olleet erittäin tyytyväisiä koulutushankkeen tuloksiin. Nyt Kainuun alueella on motivoitunutta ja osaavaa henkilöstöä alakoulun ruotsin opettamiseen, vaikka alue ei kuulu ruotsin kielen tai kulttuuriperinteen alueeseen. Koulutusta käytettiin hyvänä käytäntönä, kun Kainuun kunnissa haettiin erityisavustuksia kielten opiskelun varhentamiseen, kehittämiseen ja lisäämiseen vuosille 2017 ja 2018. AIKOPAn järjestämä koulutus tuotiin esille myös KARVIn raportissa (Rossi ym. 2017, 182). Vastaus otsikon kysymykseen ”Kuka pelkää ruotsinopetusta?” on: ”Ei ainakaan kainuulainen kuudesluokkalainen tai hänen opettajansa” (ks. esim. Loukasmäki 2017)!

Kaisa Ottavainen-Nurkkala, KM, suunnittelija, on koulutukseltaan luokanopettaja. Hän on työskennellyt lehtorina normaalikoulussa ja opettajankouluttajana Kajaanin opettajankoulutusyksikössä. Vuodesta 2009 hän on työskennellyt opetus- ja kasvatustieteiden tutkimuskeskuksessa ja opettajien ja oppilaitosjohdon täydennyskoulutusten parissa. Tälle hetkellä hän työskentelee Aikuis- ja täydennyskoulutuspalvelut AIKOPAssa, joka järjestää koulutusta ja kehittää asiakkaiden osaamista yhteistyössä heidän kanssaan. AIKOPAn toimintaa ohjaavat Kajaanin ammattikorkeakoulu ja Oulun yliopiston Kajaanin yliopistokeskus.

Lähteet

[Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 1998/986.](#)

Helsingissä 14.12.1998.

Loukasmäki, A. 2017: [Ruotsin opiskelu kolahti kuudesluokkalaisiin – ”Siinä on kiva aksentti”](#). Yleisradio.

Opetushallitus 2004. [Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004.](#)

Määräys 1/011/2004. Määräys 2/011/2001. Määräys 3/011/2004.

Opetushallitus 2016. [Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.](#)

Määräykset ja ohjeet 2014: 96.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. [Toiminnallista ruotsia – lähtökohtia ruotsin opetuksen kehittämiseksi toisena kotimaisena kielenä](#). Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012: 9.

[Perusopetuksen tuntijako](#). Valtioneuvoston asetus 8.6.2012.

Rossi P., Ainoa A., Eloranta O., Grandell M., Lindberg M., Pasanen J., Sihvonen A., Hakola O. & Pirinen T., 2017. [Kuka opettaa ruotsia? Ruotsin kielen opettamiseen kelpoisuuden tuottavien koulutusten arviointi](#). Julkaisut 14: 2017. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus KARVI.